

бѣше вече сѣнка въ Македония. Съ други думи, не е Българската екзархия отъ 1870 г., която била създала „българи“ въ Македония, както обикновено се тръби въ заинтересувания печатъ, а българитѣ въ Македония, заедно съ своитѣ сѣверни събрата, създадоха това учрѣждение за своитѣ нужди.¹⁾

Училища, църкви и еснафи на българитѣ въ Македония. — Прѣзъ петвѣковното турско робство славѣнскитѣ и български училища не били съвсѣмъ и навсѣкждѣ унищожени. Въ сѣверна и западна Македония, дѣто монастиритѣ извършвали богослужението на славѣнски, славѣнската книга се учила въ монастирскитѣ келии, отдѣто излизали и свещеници. Епархиитѣ, които били подѣ вѣдомството на сръбската Печска патриаршия, подѣржали славѣнската книга, именно въ Скопско, Тетовско, Кумановско, Паланешко, Шипско и др. По-голѣмо обаче било значението на така нареченитѣ метоси на голѣмитѣ монастири Хилендарѣ, Зографѣ, Ив. Рилски. Метоси на тия монастири имало въ всички по-голѣми македонски центрове съ българско население. Въ нѣкои градове, като напр. въ Велесъ, е имало метоси и отъ третѣ тия български монастиря. Прѣдставителитѣ на тия монастири, наричани духовници, таксидиоти, заедно съ проповѣдитѣ, що дѣржали въ църква, въ метоситѣ си подѣржали обикновено келийни училища, чрѣзъ които крѣпѣли да се не изгуби славѣнската книга и сжщоврѣменно подѣржали духа на християнството и българщината. Въ тия келии и монастири се завѣдили и пѣрвитѣ македонобългарски учители и писатели, които, при сравнително по-благоприятнитѣ условия на XIX в., можаха да прѣснатѣ просвѣтата по-широко и по-дълбоко. Така, Хилендарѣ и Зографѣ дадоха родоначалника на българското възраждане Паисия; Хаджи Якимъ Кърчовски учителствувалъ въ Дебърския монастирь; тамъ при него се училъ Кирилъ Пейчиновичъ; архимандритѣ Теодоси Дойрански учителствувалъ въ синайския метохъ въ Солунъ на синоветѣ на българскитѣ еснафлии;

¹⁾ Интересни сж въ случая писмата на грѣцкитѣ владии въ Македония отъ онова врѣме, прашани до патриаршията въ Цариградѣ. Часть отъ тия писма сж обнародвани въ книгата на Мануилъ Геденъ, хартофилаксъ на сжщата патриаршия: *Εγγράφα πατριαρχικά καὶ συνοδικὰ ἃ περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος* (1852—1873). *Ἐν Κωνσταντινουπόλει*: 1908. Тамъ явно се говори за българско население въ Македония, което се бори за отдѣлна църква.